

Marie FRITZOVÁ

Dva životní příběhy palestinských křesťanů a první intifáda

Abstract: *Two Life Stories of the Palestinian Christians and the First Intifada*

This article presents the First Palestinian uprising (First Intifada) by narrative stories as the principal research and interpretative methodology. The main question of this article is which role the Intifada played in an individual's life, and which importance individuals attach to it. This article broadens the issue of this historical event by the individual's perspective.

Key words: *first intifada – narrative stories – narrative approach – Bethlehem area – experience-centred narrative research*

Tento příspěvek se zabývá první palestinskou intifádou a jejím odrazem ve dvou životních příbězích palestinských křesťanů, nejde tedy o přímý historický popis průběhu prvního palestinského povstání, nýbrž o to zachytit význam a vliv této nedávné historické události na životy dvou vybraných pamětníků/informátorů. Metodologicky tento článek stojí na pomezí antropologické a historické disciplíny, protože hlavní výzkumnou metodou je narativní rozhovor. Narativní přístup přináší nové možnosti pohledu na zkoumanou událost, musíme mít však na paměti, že se jedná o subjektivní pohled. Pokud si ale tento příspěvek klade za úkol přiblížit význam dané události pro jedince, je právě subjektivnost vlastností, která v tomto případě není chybou, ale dokonce nutností.

Moji dva informátoři pocházejí z betlémské oblasti, kde od roku 2009 provádím dlouhodobý terénní výzkum. Vycházím tedy z několika semi-strukturovaných rozhovorů, ale také z dalších neformálních rozhovorů, které jsem brala v potaz při závěrečné interpretaci. Konkrétně pracuji se čtyřmi semi-strukturovanými rozhovory s informátorkou Teresíí a se dvěma semi-strukturovanými rozhovory s informátorem Jamalem, které byly vedené v anglickém jazyce, dále pak s několika nestrukturovanými rozhovory, které byly vedeny částečně v jazyce arabském a částečně v jazyce anglickém.¹ V neposlední řadě

---

1 První informátorku označuji pseudonymem Teresia. Je jí 63 let a je to bývalá učitelka v místní křesťanské škole v Beit Sahour. Rozhovory byly vedeny v Beit Sahour, a to rozhovor A 24. 10. 2009,

vycházím ze svého terénního deníku a další sekundární odborné literatury. Nutno podotknout, že v prvních rozhovorech z roku 2009 nebyl výzkum ještě specificky zaměřen na první intifádu, ale obecněji na život a identitu těchto informátorů. Především rozhovory z roku 2012 pomohly rozšířit a rozkrýt některé detaily z jejich života, které souvisí s první intifádou.

Výběr těchto dvou informátorů byl dán především třemi proměnnými. Zaprvé tito dva informátoři představují určitý protipól v pohledu na intifádu, v čemž vidím právě výhodu mikrohistorie, která může jednu událost ukázat z více stran. Za druhé, s oběma informátory jsem se setkávala i neformálně. Navázaný vztah důvěry mi tak pomohl k získání podrobnějších informací o jejich životě. Za třetí, oba pamětníci uměli dobře anglicky, což značně zjednodušilo ono navazování kontaktu a porozumění, dále pak oba informátoři určitým způsobem byli do intifády zapojení, což se nedá říci o všech palestinských křesťanech, se kterými jsem se setkávala.

Hlavní výzkumnou metodou je tedy rozhovor. Metoda rozhovoru je vlastní většině humanistických disciplín. Velkou inspiraci v technice rozhovorů čerpám z Jean-Claude Kaufmanna, který ve své knize *Chápající rozhovor* upozorňuje na důležitost správného vedení rozhovoru pro kvalitativní výzkum. „Kvalitativní metody jsou určeny spíše k pochopení, zachycení jednání, procesů či teoretických modelů než k systematickému popisu, měření či srovnání.“² Pokud tedy chceme spíše pochopit význam, vysvětlit a analyzovat, nelze využít standardizovaného a neosobního rozhovoru: „Neosobnost otázek se projevuje v neosobnosti odpovědí.“³ Kaufmann vyzývá tazatele k tomu, aby vedl tzv. skutečný rozhovor, tazatel se musí zapojit do rozhovoru a zajímat se o tázaného.⁴ „V chápajícím rozhovoru nejde o nezúčastněné kladení otázek, aby náhodou nebyl informátor ovlivněn, ale naopak o empaticky vedený rozhovor, který má výzkumníka dovést pod povrch banálních odpovědí. Úkolem výzkumníka je vytvořit konverzační linii, ale zároveň držet směr a tvar rozhovoru, tazatel mluví o svém životě, a proto musí cítit, že výzkumníka zajímá to, co říká. Kaufmann proto naopak vyzývá výzkumníka k souhlasným projevům, otázkám a diskusím.“⁵ Kaufmann dále poukazuje na to, že skutečný výzkum začíná až při samotném zpracování rozhovorů, analýze a interpretaci získaných informací.⁶ Analýzou

---

rozhovor B 3. 11. 2010, rozhovor C 22. 3. 2012 a rozhovor D 20. 10. 2012. Druhým informátorem je Jamal Khader z Betlémské univerzity, kde působí jako děkan filozofické fakulty a vedoucí na Department of Religious Studies. Rozhovory byly vedeny 23. 10. 2009 (rozhovor A) a 6. 11. 2012 (rozhovor B).

2 Jean-Claude KAUFMANN, *Chápající rozhovor*, Praha 2010, s. 33.

3 Tamtéž, s. 23.

4 Tamtéž.

5 Marie FRITZOVÁ, *recenze knihy: Jean-Claude KAUFMANN, Chápající rozhovor, Praha 2010*, in: *Antropowebsin* 3/2011, s. 134.

6 J.-C. KAUFMANN, *Chápající rozhovor*, s. 87–88.

a interpretací získává daná práce vědecký rozměr. Proto se také snažím o hledání konkrétního významu historické události pro jedince a nezůstávám jen u popisu dané události.

Tato studie vychází z mojí diplomové práce,⁷ o této problematice jsem také přednesla příspěvek na III. historické vědecké konferenci COHA 2013 v Pardubicích.

První intifáda

První intifáda (neboli první palestinské povstání) vypukla 9. prosince 1987 v pásmu Gazy a během několika dní se rozšířila na Západní břeh. Jednalo se o živelné povstání palestinských obyvatel proti státu Izrael, který od roku 1967, tedy od výhry v Šestidenní válce, ovládal tato dvě území. Samotný pojem intifáda lze překládat jako „setřesení“, v přeneseném významu tedy „setřesení“ izraelské nadvlády, do angličtiny je často překládán jako *popular uprising*, tedy „všelidové povstání“.⁸ Palestinci samotní jej ale někdy chápou ve významu „náhlé probuzení“.⁹ V tomto kontextu jako „probuzení“ palestinského lidu.¹⁰

Marek Čejka uvádí jako jeden z hlavních významů samotné intifády právě posílení národní jednoty a identity.¹¹ Povstání se však nerozhořelo ze samotných nacionálních či náboženských pohnutek, jak se snažily proklamovat nacionalisticky a islamisticky založené strany, jako byl Islámský džihád či sama Organizace pro osvobození Palestiny (OOP), nýbrž vyvstalo právě z podmínek, které toto uvědomění aktivizovalo, tedy podmínek postupného útlaku a marginalizace, kterým bylo za dvacet let vystaveno. Během několika prvních týdnů revolty byly stanoveny dva základní palestinské požadavky: „*Právo na sebeurčení a vznik samostatného Palestinského státu.*“¹² Tolik potřebná shoda, která překvapivě mezi Palestinci nastala, vedla k vnitřnímu posílení vlastního sebeuvědomění. Jinými slovy to vyjádřil Naim Stifan Ateek ve své knize *Justice, And Only Justice: „Palestinské povstání na Západním břehu a v pásnu Gazy v prosinci 1987 uzavřelo kruh palestinského sebevědomí... Intifáda začala jako spontánní reakce utlačovaných lidí. Tato reakce by se*

7 Marie FRITZOVÁ, *První intifáda v narativních příbězích křesťanských obyvatel Palestiny – příběhy z betlémské oblasti*, diplomová práce ZČU, Plzeň 2013.

8 Beverley MILTON-EDWARDS, *The Israeli-Palestinian Conflict: A People's War*, Oxon 2009, s. 141.

9 Tento překlad odkazuje k nacionálnímu náboji intifády. Slovo probuzení je s oblibou používáno v nacionalistickém slovníku. Ernest André GELLNER, *Nacionalismus*, Brno 2003, s. 22.

10 *The Intifada in Palestine: Introduction* [online]. © 1997-2009. Dostupné z URL: <<http://www.intifada.com/palestine.html>> [cit. 2013-01-27].

11 Marek ČEJKA, *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*, Brno 2005, s. 172.

12 B. MILTON-EDWARDS, *The Israeli-Palestinian Conflict*, s. 143. Také v: Edward W. SAID, *Intifada and Independence*, in: Zachary Lockman – Joel Beinin (ed.), *Intifada: The Palestinian Uprising Against Israeli Occupation*, Boston 1989, s. 9.

*mohla snad přirovnat k sopce, která nakonec vybuchne, nebo k hrnci, který překypěl, když byl příliš dlouho na ohni.*¹³

Povstání s různou intenzitou trvalo až do roku 1993 a oficiálně jej ukončila až mírová jednání v Oslo v roce 1993. Pokud se ptáme po výsledku, tedy úspěšnosti či neúspěšnosti intifády z palestinského pohledu, lze s odstupem času hovořit spíše o neúspěchu. Palestinský stát dosud nevznikl, míru nebylo dosaženo. I když mírový proces v devadesátých letech zprvu přislíboval vyřešení situace, tento příslib nebyl naplněn. Neúspěšné jednání v Camp Davidu v roce 2000 vedlo k definitivnímu zastavení mírového procesu. V září potom vypukla druhá palestinská intifáda, která se však výrazně lišila od intifády první, především svým násilným charakterem a ideově extrémistickým zabarvením.

Narace jako metoda

Protože biografie předkládané narativně chápou společně s Alheitem a Habermasem jako výjimečné životní příběhy a zároveň jako konkrétní „dokumenty“ kolektivně sdílené společensko-dějinné historie,¹⁴ lze tyto dva příběhy pojmout jako dokreslující „dokumenty“ kolektivní palestinsko-křesťanské identity spojené s intifádou, zároveň je však můžeme chápat jako unikátní samostatné děje, kde je intifáda jen určitou vnější okolností.

V teoretické rovině se vede diskuse především o přístupu k naraci jako takové. Narativní životní příběh nelze chápat jako stoprocentní otisk události, která je zkoumána, to však není ani jejím hlavním účelem. Pokud k naraci přistupujeme jako k symbolickému a narátorem vytvořenému obrazu, až potom teprve lze postupnou interpretací tyto významy rozluštit a porovnat s konkrétní událostí, o které víme ještě z jiného zdroje. Daný význam určité události tak může být pro každého jedince jiný a navíc může mít stejná událost různé významy pro jednoho člověka v různém životním období. V teoretické diskusi mezi *event-centred narrative research*¹⁵ a *experience-centred narrative research*¹⁶ se tedy spíše přikláním k přístupu *experience-centred narrative research*, kde primárně nejde o události, ale o význam těchto událostí, jinak řečeno, tento přístup spočívá na předpokladu, že „*zkušenost se skrze příběhy stává součástí uvědomění*“.¹⁷ Tento přístup vy-

13 Naim Stifan ATEEK, *Justice, and only justice: A Palestinian Theology of Liberation*, New York 1991, s. 44.

14 Peter ALHEIT, *Identita nebo „biograficitá“? Koncept vývoje identity ve světle biografických bádání v oblasti věd o vzdělávání*, Biograf 29, 2002, odst. 23. Dostupné z URL: <<http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=2902>> [cit. 2013-02-24].

15 Wendy PATTERSON, *Narratives of events: Labovian narrative analysis and its limitation*, in: Molly Andrews – Corinne Squire – Maria Tamboukou (eds.), *Doing narrative research*, London 2008, s. 22–40.

16 Více v Corinne SQUIRE, *Experience-centred and culturally-oriented approaches to narrative*, in: M. Andrews – C. Squire – M. Tamboukou (eds.), *Doing narrative research*, s. 41–63.

17 Tamtéž, s. 41.

chází z předpokladu, že narativní zkušenost je „souvislá a významuplná, jednoznačně lidská, vyjadřující zkušenost, ale zároveň danou zkušenost rekonstruuující, zobrazující přeměnu a změnu“.¹⁸

Podobně pak Jerome Bruner v článku *The Narrative Construction of Reality* uvádí, že naši lidskou zkušenost a naši paměť uspořádáváme především v podobě narativních příběhů, mýtů a soudů.¹⁹ Skrze vyprávění chápeme svět, který nás obklopuje. Dále skrze vyprávění prožíváme životní zkušenosti a konečně skrze vyprávění chápeme vlastně sami sebe.²⁰ Vyprávění navíc prostupuje časem i prostorem, vytváří tak určitý řád napříč časoprostorem. Dodává našemu životu smysl a koherenci.²¹ Vyprávění je složeno z jedinečného sledu událostí i duševních stavů a zahrnuje lidskou bytost jako osobu či jako aktéra. Tato spektra jsou jeho součástí, ale nemají význam sama o sobě, ten je jim dán až jejich místem v konečné výsledné struktuře příběhu, kterou vytváří sám jedinec.²² Dnes již klasickými představiteli tohoto přístupu jsou výše uvedený Jerome Bruner a francouzský filozof Paul Ricoeur. Eleonóra Hamar představuje Ricoeurův přístup následovně: „Shrneme-li Ricoeurův koncept narativní identity, získáme zjednodušené a stručné tvrzení: osobní identitu nelze myslet bez narativa. Životní příběh jako významotvorný narativní řád je primárním prostředkem, jenž uspořádává a modeluje zkušenost subjektu do souvislého obrazu, na němž se pak může zakládat identita.“²³

Můj přístup je tedy zaměřen spíše na význam jednotlivých událostí, na konkrétní prožitek jedince a na to, jak tento prožitek jedinec zařadil do výstavby vlastní biografie. Je důležité rozpoznat, jaký význam a jakou důležitost má určitá událost pro jedince, protože potom lze oddělit objektivní složku (skutečnou událost) od významu jí připisovaného. Skrze význam zase lze určit vliv dané události na konkrétní biografii jedince. Dva životní příběhy, které se dále pokusím analyzovat, odrážejí tedy význam první intifády, a vůbec palestinsko-izraelského soužití. Velkou roli v životech informátorů hraje samozřejmě jejich etnická, ale také náboženská identita. Teresie i Jamal jsou Palestinci, ale jsou také křesťané. Další jejich specifičností je jejich vysoký kulturní status daný jejich zaměstnáním, oba jsou učitelé, vzdělaní, hovořící cizími jazyky (anglicky a německy). Všechny tyto okolnosti samozřejmě ovlivňují jejich biografii, jejich životní příběh.

18 Tamtéž, s. 42.

19 Jerome BRUNER, *The Narrative Construction of Reality*, *Critical Inquiry* 18, 1991, s. 4. Dostupné z URL: <<http://www.jstor.org/stable/1343711>> [cit. 2013-02-12].

20 Nigel RAPPORT, *Narrative as fieldwork technique*, in: Amit Vered (ed.), *Constructing the Field: Ethnographic Fieldwork in the Contemporary World*, London – New York 2000, s. 75.

21 Tamtéž, s. 73, 76.

22 Jerome BRUNER, *Acts of Meaning*, Cambridge 2000, s. 43.

23 Eleonóra HAMAR, *Vyprávěná židovství: o narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit*, Praha 2008, s. 45.

Palestinští křesťané a význam první intifády

Dnes v Izraeli a Palestině žije asi 180 000 palestinských křesťanů. V Izraeli jich žije přibližně 120 000, v samotném Jeruzalémě 13 000 a 42 000 v Palestině.²⁴

Palestinští křesťané představují rozmanitou škálu třinácti křesťanských církví s městskými centry Jeruzalém, Betlém, Beit Jala, Beit Sahour a Ramalláh.²⁵ Výzkum jsem prováděla v betlémské oblasti, kde má křesťanská minorita stále ještě silné zastoupení. Například v městečku Beit Sahour, kde jsem strávila většinu svých terénních pobytů, tvoří stále kolem 70 % obyvatelstva křesťané. V samotném Betlému je to pak něco kolem 30 %.²⁶ Nutno podotknout, že především ve druhé polovině 20. století nastal výrazný odliv palestinských křesťanů z celé oblasti Izraele a Palestiny.²⁷

Mitri Raheb píše: „*Arabští křesťané jsou právě tak nedělitelnou součástí arabského islámského světa, jako jsou nedělitelnou součástí světa křesťanského. Náleží k obojímu, arabské národnosti a všeobecné církvi. Náleží ke dvěma světům, po staletí toto ustavuje velkou výzvu, kterou není lehké vyřešit. Někdy to vypadá, jako když arabští křesťané „sedí na dvou židlích“. Často jim nebylo porozuměno a dokonce byli klamáni oběma stranami.*“²⁸ A právě tak rozpolčeně se často cítí i palestinští křesťané. První intifáda byla jednou z důležitých událostí, která podpořila pocit etno-národního uvědomění křesťanů jako Palestinců. Jinými slovy, právě intifáda je onou mytickou událostí, ke které se obyvatelé Západního břehu vracejí jako k události, která je spojila a vytvořila pocit sounáležitosti mezi nimi. Právě proto je zajímavé podívat se na danou událost z perspektivy této minority, která bývá v palestinsko-izraelském konfliktu často opomíjena.

Paní Teresia

S paní Teresí (pseudonym) jsem se poprvé setkala v říjnu roku 2009. Bylo to při mém prvním výzkumném pobytu v Beit Sahour. Pobývala jsem u svojí hostitelské rodiny a hned druhý den jsme šly s Lamou (pseudonym), dcerou z hostitelské rodiny, do řeckokatolického kostela na mši svatou, po které mě před kostelem Lama seznamovala s některými

24 *Palestinian Christians: Facts, Figures and Trends 2008*, Bethlehem 2008, s. 10.

25 Michael SABBAAH, *Faithful Witness*, New York 2009, s. 95. Informace o počtu církví se podle zdroje mohou lišit, podle zahrnutí či nezahrnutí velmi minoritních denominací.

26 Přesněji v roce 2007 měl Betlém asi 28 % křesťanských obyvatel. Viz Daphne TSIMHONI, *Christian Communities in Jerusalem and the West Bank Since 1948: An Historical, Social and Political Study*, London 1993, s. 24–25. Srov. také *Palestinian Christians*, s. 7.

27 Více např. v: Marie VAŇKOVÁ, *Palestinští křesťané ve světle své současné identity*, diplomová práce ZČU, Plzeň 2010.

28 Mitri RAHEB, *I Am a Palestinian Christian*, Minneapolis 1995, s. 10.

lidmi, mezi nimiž byla také paní Teresia. Zaujala mě na první pohled. Nevypadala jako ostatní postarší arabské ženy kolem. Měla zvláště stříbrné, rovné, na mikádo sestříhané vlasy, které se vlastně nehodily k jejímu obličejí, alespoň mně se to tak zdálo. Byla oblečená celá v černém, ale mile se usmívala a ptala se mě, jestli umím anglicky nebo německy. Tato otázka mě trochu překvapila. Znalost německého jazyka jsem v těchto končinách nečekala, především ne od starších lidí. A tak začalo jedno z přátelství, které trvá dodnes. Teresia se mě začala vyptávat, proč jsem přijela, co přesně zde dělám a jak dlouho se chci v Beit Sahour zdržet. Ihned mě napadlo, že právě ona by mohla být výbornou informátorkou do mého výzkumu.

Od našeho prvního setkání uběhly už více než čtyři roky. Setkaly jsme se v desítkách neformálních rozhovorů.²⁹ Teresia mi často pomáhala s učením arabštiny, podnikly jsme společně s ní a s Lamou několik výletů po Západním břehu, například do Ramalláhu, města Taybeh či Jericha. Náš první rozhovor proběhl 24. října 2009 večer kolem šesté hodiny v Lamině pokoji, byl zaznamenán na ruční kameru a byl veden v anglickém jazyce. Další rozhovor byl proveden 3. listopadu 2010, týkal se však pro tuto práci nepodstatných informací. Třetí rozhovor proběhl 22. března 2012 a čtvrtý 20. října 2012. Teresiin životní příběh je ovlivněn několika zlomovými událostmi. Domnívám se, že jedna z těchto událostí je vlastně klíčovým momentem celého jejího života, jak se pokusím v závěru interpretovat.

Paní Teresia se narodila v roce 1949 ve městě Beit Sahour. Její matka pocházela ze syrské Latakije. Těsně před vypuknutím první arabsko-izraelské války odešla celá rodina z matčiny strany do městečka Lod za prací, aby odtud byla záhy vyhnána izraelskými vojsky. „Z deště pod okap“, tak by se dala nazvat situace, do které se dostala celá rodina. Při rozhodování, kam se obrátit, zvolil Teresiin dědeček cestu do Betléma, kde měl několik známých. Celá rodina se nakonec usadila nedaleko Betléma v městečku Beit Sahour.

T: „Dědeček ale nemohl najít práci, ale alespoň strýc ano, ten vyráběl boty a také je opravoval, pronajal si tady kousek odtud místo a tam pracoval. A moje matka se hned vdala a její sestra také. Mojí matce bylo teprve patnáct let, když sem přišla, a hned se vdala.“³⁰

V této situaci nicméně Teresiin dědeček, otec její matky, uvítal, že se o jeho rodinu postarají i další muži. Její otec se hlásil k nové řeckokatolické generaci, která se odtrhla od svojí původní velké řeckopravoslavné rodiny po rodinných rozepřích. Rodina z matčiny

29 O důležitosti budování vzájemné důvěry mezi informátorem a tazatelem mluví např. J.-C. KAUFMANN, *Chápající rozhovor*.

30 Informátorka č. 1, Beit Sahour, 20. 10. 2012, rozhovor D.

strany, která patřila k pravoslavné větvi, však tento detail ve své tísnivé situaci nepokládala za velký problém, i když v této době se na konfesní příslušnost kladl mnohem větší důraz, než je tomu dnes.

Teresia je nejstarší ze šesti sourozenců, má jednu sestru a čtyři bratry. Paní Teresia vypráví o svém dětství jako o spokojeném období, kdy si hrála s ostatními dětmi, především v blízkém okolí, kde bydlel její strýc s rodinou. Po první arabsko-izraelské válce se stal Západní břeh součástí Jordánska a pracovních příležitostí bylo v okolí Betléma poskrovnu, a tak když byly malé Teresii čtyři roky, odjel její otec pracovat do Kataru.

T: „...mně byly tenkrát asi čtyři roky a on odešel na deset let. Šetřil a vydělával tam peníze a posílal nám je. Každý rok pak přijížděl v létě, ale jen na jeden měsíc.“

M: „A jakou práci tam dělal?“

T: Byl tesař, vyráběl dveře a stoly.“

M: „A chyběl ti?“

T: „No samozřejmě. Na to si moc dobře pamatuji.“³¹

Teresia tedy vyrůstala s matkou a sourozenci a jako nejstarší dcera velké rodiny měla na starost valnou část domácnosti.

T: „Tenkrát jsme byli jen tři – já, J. a M. Byli jsme jen tři, a když se potom po deseti letech vrátil, moje matka otěhotněla a narodil se Š. a pak po dvou letech J., tu jistě znáš, moje sestra, no, a pak J., ten bydlí tady.“

M: „A co dělala tvoje matka?“

T: „Byla v domácnosti.“

M: „Pomáhala jsi jí doma?“

T: „Ano, pomáhala jsem jí hodně moc, protože jsme velká rodina a ještě s námi žila babička. Bylo nás tedy pět v domácnosti. A nebylo to, jako je to teď, že máš úplně všechno a můžeš si odpočinout, máš všechnen nábytek a elektrinu, to předtím tak nebylo... Bylo hodně těžké práce. Nemohli jsme si vzít vodu jako teď, z vodovodu, měli jsme studnu.“³²

Na základní školu chodila paní Teresia do státní, tehdy jordánské (muslimské) školy v Beit Sahour. *Tawjih*³³ ale složila na křesťanské *Terra Santa Collage* v Betlémě, protože

31 Informátorka č. 1, Beit Sahour, 20. 10. 2012, rozhovor D.

32 Tamtéž.

33 Středoškolský stupeň od 10. do 12. třídy je ukončen závěrečnou zkouškou obecně označovanou *tawjih* /čti tuadžíhi/. Tento školní systém je převzat z jordánského školního systému, který zde fungoval

v období po Šestidenní válce byla státní škola v Beit Sahour nějakou dobu uzavřená a matka si přála, aby dcera vzdělání co nejdříve dokončila. Období kolem Šestidenní války i její průběh však Teresie popisuje jako velice klidné.

T: „První týden jsme se báli vycházet na ulici, ale oni potom volali, že jsme v bezpečí, a také vyhlásili: Pokud máte zbraně, nože, zkrátka cokoliv jako zbraň, tak je, prosím, odevzdejte na městském úřadu. Takže jsme zbraně většinou odevzdali, ale někteří si je schovali, zakopali je pod zem..., ale jinak to bylo dobré. Mohli jsme do Jeruzaléma, mohli jsme všude.“

M: „Ale znamenalo to změnu, začal zde vládnout Izrael.“

T: „Ano, Izrael, byla to změna, ale celkem v dobrém. Vojáci z Jordánska odešli do Jordánska a byla udělána hranice tam, kde je Jordán, jedna část pro Izrael, jedna pro Jordánsko. Izrael zde zpočátku vládnul dobře, mohli jsme do Jeruzaléma...“³⁴

Paní Teresia prožila celý život v Beit Sahour, nicméně některé události, které pro ni mají hluboký identitotvorný význam, ještě nezazněly. Po úspěšném ukončení školy a složení *tawjih* získala Teresia místo učitelky na řeckokatolické beitsahourské škole (The Greek Catholic Patriarchate School Beit Sahour).

T: „Celá škola měla jen tři třídy, když jsem tam nastoupila, protože začala fungovat v roce 1966, a já nastoupila v roce 1968, takže každý rok jedna přibyla. Prvních šest let jsem učila v první třídě, všechny předměty.

Celou školu měly na starosti řádové sestry z Německa, a protože jsem se hodně věnovala výtvarným činnostem, nakonec mi navrhly, že mám učit výtvarnou výchovu ve všech třídách. Bránila jsem se, že to nezvládnou, ale ony mi řekly, že mi pomohou. Přinesly mnoho knih a různého materiálu a ,zavřely mě ve škole‘ [smích].“³⁵

Po šestnácti letech každodenní práce se Teresia v roce 1982 seznámila s německým stavitelem Alfonzem. Alfonzo často navštěvoval řádové sestry v konventu a tam se také poznali. Teresii bylo tenkrát 33 let a Alfonzo byl o půl roku starší, byl stavebním inženýrem a pracoval pro jedno německé církevní společenství. Zabýval se hlavně projek-

---

i v období izraelské nadvlády po Šestidenní válce. Podle Fahoum SHALABI, *Effective Schooling in the West Bank*, Enschede 2002, s. 5–6.

34 Tamtéž.

35 Informátorka č. 1, Beit Sahour, 24. 10. 2009, rozhovor A.

továním staveb. Zamilovali se do sebe a po roce a půl se vzali. Jejich společný život byl však velice krátký.

T: „Bydleli jsme chvíli v bytě v Betlémě, ale Alfonzo [pseudonym] se chtěl vrátit zpátky do Německa, a tak jsme se rozhodli, že tam odjedeme. Jenže mi nepovolili odlet z Tel Avivu. Alfonzo odletěl sám a domluvili jsme se, že se potkáme v Německu o něco později. Měla jsem počkat měsíc, jestli mi dají povolení odletět z Tel Avivu, ale nechtěla jsem čekat. Odjela jsem proto do Jordánska na německou ambasádu, ale tam mi také hned nedali vízum, že musí nejprve vyřídit nějaké právní záležitosti. Musela jsem se vrátit domů a volala jsem Alfonzovi, že musíme ještě chvíli počkat. Začala jsem opět zařizovat vízum přímo v Izraeli a on zatím byl v Německu. O týden později mi volali, že měl autonehodu, jenže mě pořád nechtěli pustit [smutně]. Tak mi řádové sestry hodně pomáhaly a konečně po dvou dnech jsem mohla odletět.“³⁶

Když Teresia přistála v Německu, měla jediný cíl, dostat se co nejdříve do nemocnice za svým manželem.

T: „Jeho rodina na mě byla moc hodná, řekli mi, že je v nemocnici, ale že mě asi nepozná, abych na to byla připravená. A tak jsem šla, v pátek jsem ho viděla a v sobotu zemřel.“³⁷

Teresia zůstala měsíc v Německu a pak se vrátila zpět do Beit Sahour. Mezitím se změnila situace ve škole, kde předtím vyučovala. Řádové sestry, se kterými mnoho let spolupracovala, odešly a nový kněz, který jí slíbil návrat do školy, svůj slib nesplnil. Teresia tak zůstala dva roky nezaměstnaná, bez manžela, pouze s rodinou, která se jí stala oporou. O tomto období mluví jako o jednom z nejtěžších ve svém životě. Teresia se poté už nikdy nevdala, ale o něco později se alespoň konečně mohla vrátit do své milované školy. Právě v době, kdy začala první intifáda.

Teresia se nikdy politicky neangažovala, její pohled na povstání je tedy nanejvýš laický. Intifáda je v jejích očích spojená především s prostředím, ve kterém se pohybovala. Jako učitelka nejvíce pociťovala a vnímala události, které ovlivňovaly průběh vyučování. Během intifády byly uzavírány školy, výuka probíhala omezeně. Děti se zapojovaly do povstání tak, že uzavíraly ulice a házely kameny na izraelské vojáky a osadníky. Teresie se ve svém

36 Tamtéž.

37 Tamtéž.

vyprávění často k této skutečnosti vracela. V jejím líčení průběhu první intifády se však neobjevuje hrdost, se kterou jsem se setkala u jiných informátorů, naopak, v jejím popisu se objevuje často nesouhlas s jednáním dětí a strach, který o ně měla.

T: „Jednou, když začal vojenský útok, posílali jsme děti ze školy domů. Říkali jsme jim: ‚Jděte, prosím vás, domů, jděte domů.‘ Jenže ony nechtěly, chtěly zůstat a uzavřely zase ulici, a když přišli vojáci, začaly po nich házet kameny. Vojáci se obrátili a šli do školy, na to nikdy nezapomenu. Schovala jsem se (ještě s několika dětmi) rychle do třídy a zavřela dveře, ale jeden voják nás upozoroval a začal bušit na dveře třídy a začal křičet. Byla jsem strachy a nervozitou celá bez sebe, ale neotevřela jsem. Pak některé děti proběhly chodbou, ale vojáci obešli školu z druhé strany a některé děti chytili a odvezli.“³⁸

V jiné příhodě mi Teresia popsala, jak jeden učitel z její školy pomohl utéci zatčeným dětem z izraelského vojenského auta. Teresia byla přímo u toho, svého kolegu ještě s dalšími učiteli neprozradila, ale jeden izraelský voják ho při vyšetřování poznal.

T: „Tam si přivedli vojáka, který viděl našeho učitele, který těm dětem pomohl. Zeptali se, kdo byl v té době na ulici. A my jsme se přihlásili, asi šest se nás přihlásilo. A zeptali se nás, jestli víme, co se stalo, ale my na to, že nevíme. Ten voják řekl, že jsme házeli kameny a že tři děti zatkli, ale že zde je jeden učitel, který jim pomohl utéci, tak ať, prosím, řekneme, kdo to udělal. Nikdo se nepřihlásil. A tak jeden z vojáků potom mluvil a mluvil a nakonec si zavolal ředitele do kanceláře a řekl mu, že ví, kdo to udělal. Přivedli znovu toho vojáka, který viděl našeho učitele, a ten mu řekl: ‚Pojď se mnou dovnitř.‘ Potom s ním dlouho mluvili a řekli mu, že si ho dobře zapamatují a jestli něco podobného příště udělá, že půjde do vězení. Na tohle nikdy nezapomenu.“³⁹

Teresie se ve svém vyprávění k dětem a jejich výtržnostem často vracela během našich rozhovorů, občas doplnila nějakou další příhodu, na kterou si během vyprávění vzpomněla. Kladla velký důraz na to, že dětem jejich jednání zakazovala a nechtěla, aby chodily do ulic.

³⁸ Informátorka č. 1, Beit Sahour, 22. 3. 2012, rozhovor C.

³⁹ Tamtéž.

T: „Tak například tady nedaleko je jedna židovská osada, z té osady pravidelně vyjížděl autobus s židovskými osadníky, který projížděl přes Beit Sahour. Naše děti věděly tedy přesný čas, kdy bude autobus projíždět, a když začala intifáda, nikdo je nemohl zadržet, aby neběhaly po ulici a neházely kameny a alespoň tak se zapojily do protestů. Dobře si to pamatuji, protože to bylo vedle naší školy. Děti vzaly kameny a uzavřely jimi celou ulici a pak, když autobus zastavil, ještě po něm začaly házet kameny, to samozřejmě vedlo k tomu, že osadníci začali střílet a děti utekly pryč.“⁴⁰

Teresia uvádí další zkušenosti podobné výše zmíněným. Intifádu hodnotí mnohem kritičtěji než ostatní informátoři a lidé, se kterými jsem o intifádě hovořila. Spíše než hrdost na tuto událost popisuje strach a neustálou obavu o děti ve škole, o svoji rodinu a také o sebe.

T: „Intifáda, to byl těžký čas, měla jsi pořád strach, že se něco rychle „semele“, jako když jsem byla třeba jednou v Jeruzalémě... Víš, najednou se něco stalo. To byl důvod, proč se člověk vlastně pořád něčeho obával...“⁴¹

Paní Teresia dále vzpomíná na dvě příhody spojené s chováním izraelských vojáků. Obecně však netvrdí, že by se izraelští vojáci chovali k civilistům špatně, nicméně tyto dvě události vhodně dokreslují atmosféru doby.

T: „Ještě je tu jedna příhoda, kterou bych ti chtěla říci. Tady vedle je jedna rodina, se kterou jsem se přátelila. Jednou jsem je byla navštívit. Kamarádka chovala dítě a já si s nimi povídala. Nedaleko domu mezi stromy stál nějaký chlapec, nevím už přesně, co tam dělal. Najednou jsme slyšeli střelbu a jak chlapec spadl pod stromy. Pak jsme slyšeli, jak k němu přišel izraelský voják se zbraní a bušil do jeho rukou a nohou a do všech částí těla [...] Ale my jsme se tak báli a nemohli, neodvážili jsme se podívat se z okna. Seděli jsme v koutku, aby nás voják neviděl. A po nějaké chvíli, co ho tak zmlátil, když jsme se odvážili podívat, tak jsme viděli, jak ho ten voják vzal a hodil ho na auto a vzal ho do Betléma a tam ho tajně odhodil. Jenže někteří lidé to viděli, a když ten voják odjel, vzali toho chlapce do nemocnice. Naštěstí neumřel, uzdravil se a je v pořádku. Když jej ale

40 Tamtéž.

41 Tamtéž.

*dnes vidíš, má trvalý handicap, nemůže pořádně chodit [doslova: když ho vidíš, tak nechodí normálně]. Chodí asi takto [ukazuje kulhání].*⁴²

T: *„Pamatuješ si na mého bratra? Když se oženil, pronajal si dům kousek tady od města. A kousek od domu vedla ulice, kterou Izraelci uzavřeli a udělali tam kontrolní bod. Jednou během intifády tam nějaký chlapec házel kameny a můj bratr byl s rodinou doma. Byl zrovna zákaz vycházení. A bratr řekl svojí ženě: ‚Mám hlad, udělej mi brambory,‘ ale v tom slyšeli, jak někdo na ulici vystřelil, a ta střela patřila tomu chlapci. Ten spadl na zem a potom zemřel. A Shauky, můj bratr, vyběhl ven a vzal ho a celý se třásl, třásl, třásl. Potom ho vzal k sobě do auta a celé auto bylo plné krve a jel do nemocnice. Byli tam během pěti nebo deseti minut, ale ten chlapec zemřel. To byl pro mého bratra obrovský šok, tři dny nemohl chodit a jen ležel v posteli a pak ho vzali k doktorovi, aby se na něj podíval, byl jako šílený, protože předtím nikdy neviděl nic podobného.*⁴³

Na druhou stranu se také Teresia ale jako jediná zmiňuje o vzniku a roli extrémistických stran Hamásu a Islámského džihádu ve spojitosti s povstáním. V některých otázkách však zůstávají její výpovědi nejasné a rozpolcené. Na jednu stranu popisuje období před intifádou jako klidné období bez vážnějších obtíží, a dokonce sympatizuje s úvahou, že by bylo možná lepší, kdyby intifáda vůbec nezačala.

T: *„No, možná můžeme říci, že by bylo lépe. Možná ano, lidi by zde měli práci, Jeruzalém by byl otevřený a lidé by tam mohli pracovat. Před intifádou můj bratr Michael pracoval také v Jeruzalémě, ale potom už ne.*⁴⁴

Na druhou stranu jasně zastává názor, že musí vzniknout samostatná Palestina a že Izrael nemá na Západní břeh žádné právo.

T: *„... Víš, palestinstí obyvatelé chtěli být volní, a ne pod nadvládou Izraele, protože toto je naše země. To bys měla vědět, toto je naše země, musíme [...] všichni lidi z Palestiny, kteří jsou rozptýleni mimo naši zemi, se musí vrátit, protože to je náš domov, naše země. Ano, věřili jsme, že musíme mít vládu a být volní, ano.*⁴⁵

42 Tamtéž.

43 Tamtéž.

44 Tamtéž.

45 Tamtéž.

Závěrečná interpretace Teresiina životního příběhu není snadná a ani jednoznačná. Interpretace vždy vychází z určitého porozumění dané problematice a způsobu analýzy. Vysvětlení tedy může být celá řada, proto i tato interpretace je jen jedna z možných.⁴⁶ Ve své interpretaci se budu zaměřovat na význam daných událostí pro jedince spíše než na události samotné. Jde tedy především o to, jak konkrétní prožitek jedinec zařadil do výstavby vlastní biografie a jaký význam mu připsal (tzv. *experience-centred narrative research*).

Začneme tedy konstatováním, že pro paní Teresii je první intifáda pouze jednou z politicko-sociálních událostí, kterou prožila. Hlavní biografický význam pro ni mají samozřejmě události osobního rázu. Stěžejní, můžeme říci životní význam je ukryt v dění mezi lety 1982–1984, kdy potkala svého manžela, kterého tak záhy ztratila. Paní Teresia subjektivně kladně hodnotí období sedmdesátých a osmdesátých let, protože to bylo období před její osobní tragédií z roku 1984, naopak období po tomto roce, kam patří i první intifáda, je hodnoceno jako těžké, složité a tragické.

Dále pak je zřejmé, že vidí intifádu ve světle současnosti, která je dle jejího názoru horším stavem než období před intifádou. Období po Šestidenní válce totiž zprvu přineslo určitý ekonomický vzestup a cestovní uvolnění. Robert Hunter, který se ve svém díle *The Palestinian uprising: a war by other means* věnuje nejen intifádě, ale také jejím příčinám, uvádí, že právě tento počáteční ekonomický rozvoj je stěžejním důvodem, proč na palestinských územích nepropukl hned od počátku viditelný odpor. Tisíce pracovníků ze Západního břehu a z Pásma Gazy získalo v Izraeli po roce 1967 práci, do roku 1977 to bylo až 35 %. Rozvíjela se také palestinská ekonomika, která se však během několik prvních let stala naprosto závislou na ekonomice izraelské, dovoz izraelského zboží byl automaticky a celoplošně bez nejmenších opatření distribuován na palestinská území, zatímco palestinství farmáři nemohli svoje zboží volně vyvážet do Izraele. Rozvoj ekonomiky nicméně v prvních letech přinesl vyšší životní úroveň a také různé spotřební vymoženosti do palestinských domácností.⁴⁷ Okupace zprvu nezasahovala do běžného života jedince. Palestinská společnost tak byla ukolébaná vidinou toho, že se jedná o přechodný, navíc celkem ekonomicky prospěšný čas. Lidé navíc mohli poměrně jednoduše cestovat a navštěvovat místa předtím těžko dosažitelná. Tento z počátku kladný vývoj zřejmě ovlivňuje i Teresiin kladný pos-

46 Jean-Claude Kaufmann vyzývá všechny výzkumníky k pečlivé analýze získaných rozhovorů a k jejich následné interpretaci. Viz J.-C. KAUFMANN, *Chápající rozhovor*, s. 87–117. Stejně tak Miroslav Vaněk uvádí, že interpretace daného rozhovoru je skutečným vyústěním výzkumné práce a výzkumníci by se o ni měli snažit. Miroslav VANĚK, *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*, Praha 2007, s. 122–123.

47 F. Robert HUNTER, *The Palestinian uprising: a war by other means*, Berkeley 1991, s. 37–39. Dále viz Samih K. FARSON – Jean M. LANDIS, *The Sociology of an Uprising*, in: Jamal R. Nassar – Roger Heacock (ed.), *Intifada: Palestine at the Crossroads*, New York 1990, s. 22–24.

toj k sedmdesátým létům. Jako křesťanka si navíc uvědomuje radikalizaci muslimského obyvatelstva, kterou částečně a zřejmě i oprávněně připisuje první intifádě.

Na druhou stranu je v jejím vyprávění patrný vliv kolektivní palestinské paměti. První intifáda se totiž pro většinu Palestinců stala určitou zmytologizovanou událostí. Kolektivní paměť⁴⁸ vytvořila velice kladný obraz intifády jako ideálního období národního uvědomění, hrdosti a vzájemné spolupráce mezi palestinskými obyvateli. První intifáda tak přinesla identitotvorný význam, který je důležitý pro všechny Palestince, a stala se součástí jejich nacionální historie.⁴⁹ Můžeme říci, že první intifáda se stala velkým vyprávěním o vzájemnosti a solidaritě palestinského lidu, což vychází právě z vlastnosti narativa, totiž že lidé je hodnotí spíše než podle jeho pravdivosti podle toho, zda mu chtějí uvěřit a zda ho mohou začlenit do svého vidění světa.⁵⁰

Kolektivní palestinská paměť se zrcadlí ve vyprávění paní Teresie především ve ztotožnění se s odmítnutím izraelské přítomnosti a voláním po jednotném palestinském území a státu. Tak lze vysvětlit zdánlivě spolu neslučitelná tvrzení týkající se kritiky intifády, ale zároveň volání po palestinském národním uvědomění.

Intifádu Teresia hodnotí pod vlivem subjektivních zkušeností a životních událostí, zároveň je však částečně ovlivněna kolektivní sdílenou pamětí. Teresia navíc nebyla do intifády aktivně zapojena a z jejího úhlu pohledu spadá toto období do kritické části jejího života. Teresia tak neprožívá spolu s ostatními euforii a radost, nýbrž strach a obavy. Její celkový náhled na intifádu je dosti odlišný od většinového palestinského vnímání této události, potvrzuje se v něm však to, že na danou historickou událost existuje nespočet pohledů a význam může být pro jednotlivce odlišný.

Jamal Khader

S doktorem Jamalem Khaderem jsem se seznámila prostřednictvím e-mailu v létě roku 2009. Stál vlastně na počátku mého betlémského výzkumu. Velice mi pomohl s organizací prvního výzkumu, ale také mi poskytl odborné rady a konzultace, odborné zázemí a možnost navštěvovat betlémskou knihovnu, velice mu vděčím za laskavou a ochotnou pomoc. První rozhovor proběhl 23. října 2009, druhý pak 6. listopadu 2012. V této části budu vycházet především z druhého nahraného rozhovoru, který byl věnován intifádě a Jamalově biografii.

48 Kolektivní paměť ve shodě s Pierrem Norou chápu jako „to, co z minulosti zbývá v žitém čase skupin, nebo také to, co tyto skupiny z minulosti udělají“. Podle Jacques LE GOFF, *Paměť a dějiny*, Praha 2007, s. 108.

49 Více v M. FRITZOVÁ, *První intifáda*.

50 J. BRUNER, *The Narrative Construction of Reality*, s. 6.

Jamal Khader se narodil v malé vesničce Zababida⁵¹ nedaleko města Jenin v početné katolické rodině. Rodiče z matčiny strany pocházeli z Nábulusu a rodiče z otcovy strany ze Zababida. Jedná se tedy o rodinu minimálně se stoletou místní tradicí. Jamal vzpomíná, jak se jako děti byli zvyklí o vše dělit, protože rodina neměla moc peněz.

J: „Takže jsme si museli své vzdělání platit sami, ale pomohlo mi to vyrůst a také to spojuje naši rodinu. Když jsme byli děti, byli jsme zvyklí o všechno se podělit, samozřejmě, sedm sourozenců [usmívá se]. A vlastně je tomu tak v naší rodině stále. Prošli jsme si těžkým časem, ale nevzdali jsme se. Takový je vlastně normální život běžné palestinské rodiny.“⁵²

Jamal vzpomíná, jak jeho otec musel každé ráno vstávat a dojíždět za prací do daleké Haify, vzpomíná také, jak si vzájemně s bratry pomáhali při studiu a jak si sami během studií přivydělávali, aby je mohli dokončit. Jamal má čtyři bratry a dvě sestry a všichni studovali na vysoké škole. Jamal vůbec ve svém vyprávění kladl velký důraz na vzdělání jako na základní předpoklad osobního rozvoje a rozvoje celé Palestiny. Celá rodina byla v tomto duchu vychovávána, jak dále uvádí.

J: „Co se týká vzdělání jeho dětí [mluví o svém otci], nemohl za ně (resp. za nás) platit. Takže můj nejstarší bratr studoval šest let na univerzitě, protože zároveň studoval i pracoval, můj druhý bratr přerušil svoje studium kvůli práci a až později je dokončil. No, a my jsme pak pomohli ve studiu našemu nejmladšímu bratrovi, protože náš otec nám nemohl pomoci platit naše vzdělání. Samozřejmě, že nás v tom velice podporoval, ale nemohl nás finančně podpořit. Takže dva moji bratři studovali v Damašku v Sýrii, jeden v Rusku, tedy na Ukrajině, a další pokračoval ve studiu ve Francii. Já jsem studoval zde v semináři a poté také v Římě.“⁵³

První intifáda je s jeho životem spojena mnohem úžeji než v případě paní Teresie. Samozřejmě, že i v jeho případě je intifáda stále pouze vnějším sociopolitickým pozadím, na kterém se odehrával jeho soukromý život, nicméně zapojení se do toho sociopolitického prostoru je v jeho případě mnohem častější a vnitřnější. Tento fakt je dán především politickou angažovaností většiny členů jeho rodiny, dále je tu jeho vlastní, i když ne přímo politické, spíše nacionální zapojení do intifády. Třetím a nepřehlédnutelným faktem je, že Jamal byl právě v době intifády vysvěcen na kněze. Vidíme tedy, že jedna ze zlomových

51 V severní části Západního břehu. Dnes má tato vesnice asi 3 000 obyvatel, dříve kolem 1 000.

52 Jamal Khader, Betlémská univerzita, 6. 11. 2012, rozhovor B.

53 Tamtéž.

událostí jeho života koresponduje s dobou průběhu intifády, proto i vzpomínky na toto období, stejně tak jako vzpomínky paní Teresie, mají určité subjektivní zabarvení. Začátek povstání popisuje Jamal Khader následujícím způsobem:

M: „Postoupíme o kousek dál k intifádě, pamatujete si na její počátek?“

J: „Ano, ovšem, byl jsem zrovna v semináři, byl to můj poslední rok v semináři Beit Jala. Během tohoto roku studia [studijní rok 1987/88] jsem vždy trávil polovinu týdne v Ramalláhu, tři dny tam a čtyři dny tady, takže jsem neustále přejížděl mezi těmito dvěma místy. A do toho začaly nepokoje etc. [...], ale moje první osobní setkání s intifádou bylo právě v Ramalláhu na začátku roku 1988. Tehdy jsem potkal jednoho kněze, když právě volal do nemocnice, protože byl napaden izraelským vojákem. Byl napaden přímo před konventem (jmenoval se Peter, pocházel z Jordánska). Následující den, což bylo v neděli, jsme po mši svaté demonstrovali proti napadení tohoto kněze, jenže během demonstrace jsme všichni byli napadeni vojáky a slzným plynem a demonstrace byla rozehnána.“

M: „To se odehrálo v Ramalláhu?“

J: „Ano, v Ramalláhu. Takto jsem se poprvé vážněji zapojil do intifády, no, a potom jsem se angažoval i ve větších masových demonstracích, kdy jsme házeli kameny, protestovali a stávkovali...“⁵⁴

V létě roku 1988 byl Jamal Khader vysvěcen na kněze a stal se farářem ve své rodné vesnici Zababida. Počátek jeho působení však nebyl vůbec jednoduchý, jak říká. Intifáda byla stále ve svém počátku a Izrael zasahoval na mnoha místech vojenskou silou.

J: „...mnoho lidí se bálo chodit i na mši svatou, situace byla doopravdy velice vážná. Během té doby [rok 1988] bylo zabito sedm lidí v okolních vesnicích. Ne tedy přímo v naší vesnici, ale okolo. Jenže lidé byli i z toho vyděšení, a tak jsme měli pouze mši svatou a žádné jiné oslavy, protože jsme zkrátka nemohli nic slavit, nic podnikat...“⁵⁵

Římskokatolický patriarchát se rozkládá na území Izraele, Palestiny a Jordánska. Z tohoto důvodu byl Jamal po prvním roce působení ze své rodné vesnice povolán do Jordánska. Tento přesun mu způsobil nemalé komplikace, protože Izrael v té době vydal jeden z vojenských zákonů týkajících se cestování.

54 Tamtéž.

55 Tamtéž.

J: „V té době byl vydán vojenský zákon, že mladí Palestinci mladší 45 let se po vycestování z Palestinských území mohou vrátit až po uplynutí devíti měsíců. Intifáda trvala několik let až do počátku mírového procesu, takže jsem odešel do Jordánska a nemohl jsem se devět měsíců vrátit zpátky, a tak jsem zmeškal pár událostí, třeba svatbu mého bratra a jiné rodinné události.“⁵⁶

Rok 1989 tedy strávil Jamal v Jordánsku, ale o dění na palestinských územích se stále zajímal. Dozvěděl se, že jeden z jeho bratrů byl po návratu ze Sýrie uvězněn. Bratr v Sýrii dokončoval studia a potřeboval se tedy vrátit na další studijní semestr zpět do Sýrie, jenomže ve vězení byl držen několik měsíců. Další z izraelských vojenských zákonů mu navíc značně zkomplikoval celou situaci.

J: „...jeden z mých bratrů, který studoval v Sýrii, se vrátil po třech letech a byl Izraelem uvězněn na čtyři měsíce, zmeškal tak pokračování studia na univerzitě. Podmínkou jeho propuštění bylo, že musí opustit zemi na tři roky. Takže pokud chtěl pokračovat ve studiu, musel zemi opustit na tři roky. Jenže podle jiného vojenského zákona, pokud ses nevrátila zpět do země do tří let, ztrácela jsi právo návratu na celý život, ztratila jsi svoji ID-card.⁵⁷ Takže musel vycestovat na tři roky, ale přesně za tři roky by ztratil svoji ID-card...“⁵⁸

Bratr celou situaci vyřešil jediným možným způsobem, a to tak, že přesně za tři roky po propuštění, kdy mu byl povolen návrat, ale zároveň, kdy měl ztratit svoji ID-card, „stál na izraelských hranicích“ a v tomto jediném dnu vyřídil všechny náležitosti, takže ID-card neztratil a zároveň byl vpuštěn zpět do země. Jamal dále zdůraznil, že jeho bratři se sice politicky angažovali, ale nikdy se nezapojovali do násilností. Do vězení se tak dostali právě za politickou angažovanost nebo za účast v protestech a stávkách.

J: „Tři moji bratři byli několikrát ve vězení z politických důvodů. Dva z nich za členství v OOP, to je tedy zločin, jeden asi na čtyři měsíce, druhý asi na pět měsíců a můj nejmladší bratr byl zadržen asi na 10 dní za házení kamenů, to je také součástí našeho palestinského života, prostě dost z nás strávilo nějaký čas ve vězení.“⁵⁹

56 Tamtéž.

57 Identifikační karta, plní funkci občanského průkazu.

58 Jamal Khader, Betlémská univerzita, 6. 11. 2012, rozhovor B.

59 Tamtéž.

J: „Z politického hlediska jsme rodina, která byla a je vždy proti násilí, nikdy jsme nepoužili násilí a byli jsme vždy proti násilí, to je to, v co věříme. A zároveň to neznamená, že bychom se nezajímali. Můj bratr je aktivní v politickém životě a za to se platí určitá daň.“⁶⁰

Jamal se vrátil v roce 1989 z Jordánska zpět na Západní břeh a zůstal zde jeden rok. Pak opět odjel do Jordánska. Intifádu tak střídavě viděl z vnějšího pohledu a zároveň ji vnitřně prožíval. Při cestování se setkával s řadou izraelských vojenských zákonů, které byly vyhlášeny jen po dobu intifády.

Ve svém hodnocení intifády se často vrací k několika, podle něj hlavním významům intifády, které ve velké míře korespondují s kolektivní pamětí a všeobecně přijímaným étosem, jenž se okolo první intifády mezi Palestinci vytvořil. Hlavní přínos vidí tedy v národním uvědomění, které intifáda mezi lidmi oživila.

J: „...řeknu ti teď něco o obecné atmosféře intifády, něco o naší HRDOSTI [úsměv], hrdosti, že jsme [...] tedy že jsme věci vzali do vlastních rukou a že pro to něco děláme, protože obvykle jsme čekali na to, že udělají něco ostatní arabské země, nebo že se něco změní americkými volbami, kdy pomůže tento nebo tento americký prezident anebo volbami v Izraeli etc. [...] a před první intifádou jsme tu měli arabský summit, americké volby a volby v Izraeli a nic se nezměnilo, a tak se Palestinci rozhodli vzít věci do vlastních rukou, a to vytvořilo obrovskou jednotu mezi Palestinci. To byl ten pocit a věci, které jsme dělali, a ne jen jednotu mezi zdejšími Palestinci a OOP v zahraničí, ale mezi všemi...“⁶¹

Snad ještě větší důraz klade na vznik vzájemné solidarity a rozvoj „undergroundového“ vzdělání mezi lidmi. Ve vzdělání obecně navíc Jamal vidí palestinskou budoucnost.

J: „...řeknu ti jeden konkrétní příklad: Školy a univerzity byly zavřené po tři roky, všechny školy, všechny univerzity.“

M: „Tři roky? Během intifády?“

J: „Ano, tři roky, během první intifády, podle vojenského zákona, všechny školy byly zavřené, což vyvolalo četné demonstrace [...], a tak se lidé organizovali vzájemně a pokračovali tak ve vzdělání ve svých vlastních domech – v soukromí, v kostelích, v hotelech, prostě kdekoliv, ale pomáhala si i jednotlivá sousedství.“

60 Tamtéž.

61 Tamtéž.

Tak například univerzitní student učil mladší studenty ze sousedství. Bylo to velice dobře organizováno a nejen tady v Beit Sahour, který byl toho příkladem, ale kdekoliv. [Izraelští] vojáci byli samozřejmě ve městech úplně všude a bylo zločinem jít po ulici s knihou nebo se školními učebnicemi, a tak se knihy musely pašovat a ukrývat. Když se přicházelo do konkrétního domu, kde měla být výuka, tak nás vojáci nesměli vidět, protože to bylo zakázáno (byl to zločin), vyučovat během intifády.

Avšak solidarita se projevovala také jinak, a to vzájemnou pomocí v ekonomické rovině. Mnoho lidí ztratilo svůj příjem, svoji práci, takže lidé se dělili o všechno, co měli, to byla doopravdy skvělá zkušenost, tato solidarita se organizovala především lokálně.

Organizovanost a vzájemná pomoc při vzdělání je ale dle mého názoru výborným příkladem. Mám spoustu přátel, kteří promovali na Betlémské univerzitě během doby, kdy byla uzavřena [úsměv], potkávali se v kostelích, doma, během zkoušek a potom promovali, i když byla univerzita oficiálně uzavřena. Bylo to doopravdy velice těžké, to si neumíš představit, celá populace bez škol a univerzit po tři roky, to byl podle mě obrovský zločin.⁶²

Význam intifády chápe Jamal jak osobně, tak kolektivně, k událostem intifády se hrdě hlásí, ale zdůrazňuje nenásilnost osobního i rodinného zapojení. Ve svém rozhovoru také hodnotí následný neúspěšný mírový proces.⁶³ Vliv intifády na jeho život je tedy nesporný a on sám tento vliv vnímá jako pozitivní. Zdůrazňuje tak kladné významy intifády a hodnotí je v rozsahu, který sám prožíval, zároveň s přesahem politických a historických znalostí. Vliv kolektivní paměti a částečné idealizace této doby můžeme zhodnotit v porovnání s výpovědí paní Teresie, která mnohem realističtěji hodnotí onu „nenásilnost“ intifády a dále pak vznik extrémních hnutí, která právě v tomto období zahájila svou činnost. Jamal, ať už záměrně či neuvědoměle, popisuje intifádu právě jako ono ideální období národní hrdosti a spolupráce, stejně tak jako částečně mytologizovaný přístup, který vytvořila kolektivní sdílená paměť.

62 Tamtéž.

63 V tomto bodě je Jamal jedním z lidí, kteří pomohli budovat kladný obraz intifády (viz ono až mytické vyprávění o pomoci a solidaritě palestinského lidu) a který tomuto obrazu také sám bezmezně věří. Nedovolím si hodnotit, jestli je toto vidění první intifády pravdivé, či nepravdivé, jistě je však ideologicky zabarvené.

Závěr

V tomto článku jsem se snažila přiblížit dva životní příběhy, které určitým způsobem byly propojeny s nedávnou historickou událostí – první intifádou. Oba dva uvedení pamětníci jsou Palestinci pocházející z betlémské oblasti. Oba jsou také vzdělaní křesťané, tedy minoritou v minoritě. Na první intifádu však každý poskytuje svůj vlastní náhled, který je plně spojen s jeho životním příběhem. První intifádu můžeme tedy označit za určitou makro-historickou událost, v jejímž rámci se odehrává nespočet dalších mikro-historických událostí. Tyto mikro-historické události, pro nás tedy konkrétně tyto dva životní příběhy, jsou však vpleteny do oné makro-historické události a jsou jí více či méně nějakým způsobem ovlivněny. Výsledný obraz předkládané události, kterou zkoumáme, se tak skládá vždy z osobního životního příběhu a okolností, které tento příběh formují.

První intifádě se věnuje celá řada publikací, některé se zaměřují na komplexní popsání příčin, průběhu a důsledků první intifády, jiné se věnují politickému či sociálnímu vývoji. Tento článek se však zaměřil na vnímání této události daným jedincem a pokusil se tak poukázat na subjektivnost, se kterou je každá historická událost nutně vnímána.

Summary

Two Life Stories of the Palestinian Christians and the First Intifada

This article focuses on a recent historical event – the First Palestinian uprising (First Intifada). The main aim of this contribution is not to describe the political or economic process of this event but to try to show a micro-historical view on the Intifada by means of narrative stories.

The first life story introduces Teresia, a sixty-year-old teacher from the town of Beit Sahour. As she has never engaged politically and as her life was affected by a personal tragedy in the eighties, it becomes apparent in her story that in her case the Intifada is overshadowed by other events of higher priority. In the second life story of dean Jamal Khader from the Bethlehem University, the Intifada is at the forefront, constituting a coherent part of his life story. Jamal Khader identifies himself

with the Palestinian collective memory, which was created during ninety years, and which contains a deeply rooted positive view on the Intifada. However, it may not be completely objective.

Miss Teresia has a more critical opinion about this event, but also with a subjective coloration. It is very important to understand that every life story is deeply connected with the socio-political background. At the same time, personal life has influence on the view of this background. Narrative stories result from our personal life, time and place where they happened. There are a lot of possibilities how we can describe a historical event. History has many faces and every opinion can bring a new light to our understanding.

